

Rehtoreiden identiteetti kasvaa työn ja työympäristön jännitteissä

Ahonen Helena: Rehtoreiden kertoma johtajuus ja johtajaidentiteetti

Jyvaskyla Studies in Education, Psychology and Social Research 352. v. 2008

Helena Ahosen väitöskirja pureutuu johtajuuden ja johtajuusidentiteetin rakentumiseen. Tätä tutkimusteemaa hän lähestyy oppilaitosrehtoreiden kertomien konkreettisten johtajuustoimien ja –tilanteiden kautta. Onkin mielenkiintoista seurata, miten hän rakentaa johtajien kertoman toimintaympäristön analyysistä johtajien identiteetin muodostumisen aineksia.

Johtamisessa on tärkeää se sosiaalinen tila, jossa konkreettisia johtamistoimia tehdään. Tämä monimutkainen fyysis-psykkinen ja sosiaalinen kokonaisuus määrittää johtajuutta ja samalla johtajuus määrittää sitä. Koska johtaja on osa sosiaalista toimintatilaansa, ulottavat tämän tilan monenlaiset kytkökset lonkeronsa johtajan aina suhteelliseen autonomiaan, identiteettiin ja vuorovaikutukseen sekä valta-asemiin. Ahonen tuo nämä yhteydet väitöskirjassaan esiin.

Ahonen ankkuroi itsensä kieleen todellisuuden välittäjänä. Hän rakentaa tutkimuksensa diskurssianalyysiin, joka tarjoaa monitasoisen mahdollisuuden tekstien analysointiin ja tulkintaan. Rehtoreiden kertomusten analysointi vie tutkijan analysoimaan paitsi tekstiä, myös tekstien välejä, äännähdyksiä, taukoja jne. Tutkijan vastuu kasvaa suureksi, koska hän tulkitsee teoriakehityksestään myös sellaista, jota ei teksteissä varsinaisesti ole.

Kirja tarjoaa ainakin johtajuuskokemusta omaaville tiiviin teoriakatsauksen oppilaitosjohtamisen tutkimuksesta. Katsaus osoittaa johtajuuden tutkimuksen monet virtaukset ja suunnat. Jotkut tutkijat lähestyvät teemaa strategisen johtajuuden kautta, jotkut muutosjohtajuuden tai johtajuuden sisältöanalyysin kautta. Ahosen tutkimus tuo tähän mielenkiintoisen lisän, koska hän etsii johtajan identiteettiin vaikuttavia sosiaalisia ja vuorovaikutteisia tekijöitä. Ne kumpuavat rehtoreiden kirjoittamista teksteistä sekä haastatteluista. Aineiston koon huomioon ottaen, on tulosten tulkinnassa kyse pikemminkin kuvausten ja analyysien todellistamisesta, todellisuuden mukaisuudesta kuin yleistettävyydestä.

Sosiaalisen tilan käsite erottelee rehtorin johtajuutta mielenkiintoisella tavalla. Ahosen mukaan johtajan on kyettävä säätelemään johtajuuttaan sen mukaan, ketä sosiaalisessa tilassa toimii ja kuinka suuri on toimijoiden suhteellinen työhön liittyvä autonomia. Tämä havainto johtaa ajattelemaan rehtorin arkea, kun hän tasapainoilee sekä asiantuntijayhteisön johtajana että työsuoritusten toteuttamisen esimiehenä. Koulun johtamisen arkeen kytkeytyvät vielä sen ulkopuoliset sidosryhmät, joihin johtajalla on erityinen suhteensa. Nämä ryhmät määrittelevät erityisesti johtajuuden autonomiaa, valtaa ja päätöksenteon valtuutta. Usein johtajan koulun sisäisten suhteiden tila ei ole verrannollinen johtajan ja koulun ulkopuolisen suhteen kanssa. Ne eivät ole symmetrisiä eivätkä pysyviä, vaan alati muutoksessa. Siksi ne vaativat johtajuuden sosiaalisessa tilassa erityistä tarkkaavaisuutta.

Rehtori ja tohtori Ahonen havaitsee monissa tutkimissaan tapauksissa, että monen rehtorin taustalla on opettajuus. Tulkinnan mukaan rehtorin minuus heiluu opettajuuden ja johtajuuden välillä. Konkreettisesti johtamistyössä tämä asetelma ei ole helppo, koska rehtorilta edellytetään kykyä irrottautua opettajuudesta. Hänen on kyettävä katsomaan sosiaalista tilaansa oman tehtävänsä, johtajuuden, kautta.

Liikkeenjohdollinen johtajuusorientaatio ei Ahosen mukaan istu oppilaitosjohtamiseen, vaikka tätä on yritetty ympätä kouluihin viimeisten 20 vuoden ajan. Hän esittää uuden tutkimushaasteen: johtamistutkimusta dominoivalle liikkeenjohdolliselle paradigmalle tulee etsiä oppilaitoksiin sopivaa vaihtoehtoista näkökulmaa, jossa vuorovaikutuksellisuus ja oppilaitosten toimintaympäristön erityisyydet voidaan ottaa paremmin huomioon. Tämä väitöskirja on mielestäni alkua tälle näkökulmalle, joka liikkeenjohdon paradigmaa täydemmin voi tuottaa arjen johtajuuden tukea ja kehittämisen välineitä.

Aki Ojakangas
Metallityöväen Murikka-opisto
rehtori